

Jonathan Swift **Els mons de Gulliver**

Quatre viatges quatre

Per primera vegada podem llegir la versió íntegra traduïda al català d'«Els viatges de Gulliver» • El clàssic de Jonathan Swift del 1726 té un contingut de crítica social que en algunes èpoques s'ha volgut ocultar • Jordi Carrión

El primer: a Lil·liput, país de gent minúscula. El segon: a Brobdignac, terra de gegants. El tercer: a Laputa, Balnibarbi, Glubbudubdrib, Lugganggi i el Japó. El quart: al país dels houyhnhnms. Lil·liput i Brobdignac formen part de l'imaginari col·lectiu, però potser són els indrets menys interessants d'*Els viatges de Gulliver* (1726) pel que fa tant a la fabulació com a la crítica que vehiculen. Lil·liput és una invenció rere la qual hi ha la política anglesa del segle XVIII i Brobdignac és l'excusa per emprendre una demolició de la suposada bondat natural de l'home. Tot el llibre és molt amè, però les dues primeres parts perden interès per culpa de la saturació de l'horitzó d'expectatives. La resta de mons gulliverians, en canvi, apunten cap a temes més originals a ulls de l'habitant del segle XXI. Amb Laputa i Lagado, la capital de Balnibarbi, es du a terme una sàtira sense pietat de la ciència del segle XVIII; la Gran Acadèmia de Lagado és la seu d'una enorme quantitat de projectes absurds, com ara "tornar l'excrement humà a l'estat original dels diversos aliments" i "començar cases per la teulada", paròdia dels projectes que subvencionava la Royal Society de Londres a l'època en què Jonathan Swift (1667-1745) podia observar-la i parodiar-la. A Glubbudubdrib, per art de màgia, Gulliver podrà veure i conèixer personatges famosos de l'antiguitat i demanarà que en una cambra aparegui el senat de Roma, i en una altra un senat modern en ple: "Haig de dir que els primers apareixien com una assemblea d'herois i semidéus, mentre que els altres semblaven una colla de venedors ambulants, fanfarrons, rapinyaires i lladres de camí ral".

I finalment, al país dels houyhnhnms, Gulliver diferencia entre la virtut absoluta que encarnen uns éssers amb aspecte de cavall i la corrupció i vilesa totals dels yahoos. D'uns yahoos que són molt semblants als éssers humans. Massa. Tant que Gulliver es plantejarà quedar-se amb els houyhnhnms, per tal de compartir la seva enorme savie-

sa. Però serà expulsat i tornarà a casa i veurà la seva dona i els seus veïns com a mesquins yahoos. Com a encarnacions de l'abjecció humana.

Sota les tensions de l'imperi espanyol va tenir lloc un Segle d'Or peninsular en què, paradoxalment, la persecució i la paranoia van dur fins al cim de l'excel·lència l'art, gràcies al "*decir sin decir*", la crítica esbiaixada en una llengua riquíssima. També, en paral·lel, es va desenvolupar una crònica de viatges que fixa la mirada europea sobre l'altre. El relleu literari va ser conseqüència del polític, militar i econòmic. Quan la marina britànica venç l'Armada Invencible, es dona el tret de sortida d'una carrera que conduirà al colonialisme global i a tot un seguit de revolucions que ja s'havien estat gestant: religiosa, política, industrial i cultural. L'explosió de la novel·la del XVIII és un dels resultats més importants d'aquest context favorable. Hi ha un públic lector, amb forta presència femenina. El 1714 arriba el Partit Lliberal al poder. El científisme de Newton defensa la percepció del subjecte. La reforma protestant havia afavorit la investigació en els abismes del jo. La nova narrativa canalitzarà totes aquestes energies cap a una reformulació de la picaresca i del *Quixot* de l'imperi decadent. La Royal Society reivindica un llenguatge descriptiu, sense manierismes, que sigui útil per al desenvolupament científic i mercantil. El contagi serà inevitable: els nous gèneres com ara l'assaig periodístic i l'autobiografia es conreenan sota les mateixes pautes. El suposat editor d'*Els viatges de Gulliver* comenta a la nota inicial: "L'estil és molt planer i simple. L'únic defecte que hi trobo és que l'autor, seguint el costum de la majoria de viatgers, és un xic massa circumstancial".

La reformulació dona lloc a alguns dels títols més importants de la literatura universal. *Robinson Crusoe* (1719) dibuixa l'home del capitalisme incipient i del puritanisme, de sobte exiliat en una illa deserta. És l'obra d'un periodista i d'un pamfletari, escrita, com *Moll Flanders* (1722), com una falsa autobiografia i com una falsa literatura de viatges. Entre les confessions de Ro-

Traducció íntegra en català

La mal anomenada *literatura infantil* va ser inventada per neutralitzar algunes de les obres més crítiques i punyents de la literatura universal. Mecanisme de control de la burgesia benpensant. Per als nens, la versió ensucrada, reduïda, censurada, a veure si hi ha sort i no hi tornen de grans. Sense digressions bíbliques ni de biologia marina, *Moby Dick* es queda en poc més que una novel·la de pirates. En les edicions infantils, *L'illa del tresor* perd tota la seva ambigüitat moral. *Els viatges de Gulliver*, reduïda a un centenar de pàgines, esdevé poc més que un catàleg d'escenes inversemblants i divertides.

Per això estem davant d'un esdeveniment cultural: *Els viatges de*

Gulliver, en una molt competent traducció de Francesc Francisco-Busquets, amb notes pertinents i aclaridores, editat per CCG de Girona, és la primera traducció íntegra del llibre al català. Fins ara disposàvem d'edicions juvenils i de fragments llargs, com ara *Gulliver a Lil·liput* (Bromera, 1994) i *Viatge a Laputa* (Granica, 1998). La traducció canònica era la de Farran i Mayoral (*Viatges de Gulliver*, MOLLU, 1981), on falta el tercer viatge. Sense aquesta tercera part, l'edició va ser completada per Maria Antònia Oliver, Joan Costa i Francesc Vallverdú, perquè Farran havia censurat alguns fragments pel seu suposat "mal gust", que l'equip de traductors va haver de restaurar.

binson hi ha la de la mania de viatjar com a font de les seves desgràcies. La mateixa malaurada fixació pateix Gulliver. Ell és feliç amb la seva dona i els seus fills, però marxa una vegada i una altra. Només té una mania comparable: els idiomes.

La figuració del viatger exemplar que en el fons és Gulliver té aquesta doble dimensió: d'una banda, l'obsessió per viatjar; de l'altra, la capacitat voraç d'aprendre nous idiomes. Des de la joventut, la vida del protagonista està marcada per l'economia. Té una assignació minsa, firma un contracte matrimonial, somia fer fortuna. El viatge esdevé una manera de fugir de les convencions socioeconòmiques, grises, asfixiants. Pel que fa als idiomes, òbviament sempre arriben des-

prés del cos; és a dir, primer hi ha l'experiència física, sensitiva, al país d'acollida i, després, apren les paraules i els codis. Sovint el cos serà la raó per la qual serà exhibit com si es tractés d'un animal del zoològic. Els procediments habituals del colonialisme s'inverteixen. L'exhibit ja no és un Floquet de Neu o un pigmeu africà, sinó un educadíssim viatger britànic.

La gran literatura és d'essència crítica (ancorada a la història). També els grans viatges. El de Gulliver s'adreça contra Anglaterra. Com més lluny viatja, més a fons del propi país s'immergeix. Fins al cor (de tenebra). Perquè la ciutat sempre t'acompanya, enganxada sobre tot a les teves paraules: "Un sòroll com de dotze màquines de

Les aventures que viu Gulliver per llocs fantàstics de tota mena tenen una lectura crítica que va més enllà de la diversió com a únic objectiu. SP

teixir en ple funcionament", diu Gulliver per descriure el roncar d'un bou gegant i, després, per parlar d'un mocador, diu que era "més gruixut que la vela principal d'un vaixell de guerra". Les dues imatges són la síntesi perfecta de l'Anglaterra del XVIII.

Defensor de l'antiutopia com a instrument de coneixement, el judici que fa Swift dels seus contemporanis és implacable. A mesura que viatja, qualsevol excusa és bona per constatar que "la sífilis, amb totes les seves conseqüències i denominacions, havia alterat cadascun dels trets de la fesomia anglesa", o que un primer ministre "utilitza les paraules en tots els sentits excepte per dir allò que pensa de debò".

Però el viatge no és només contra la realitat històrica anglesa, sinó també contra el gènere literari. Gulliver afirma que sempre li ha interessat més "retrotar la veritat que no pas els exercicis de simple erudició o d'estil", per això ha "suprimit alguns passatges poc importants que figuraven al primer esborrany, per por que no se'm titlless d'avorrit ni d'insubstantial, defecte que, no sense raó, sovint s'imputa als viatgers". El llibre està farcit de comentaris sobre els llibres de viatges i sobre la seva exagerada proliferació. No sembla haver passat el temps per a algunes de les consideracions de Swift: "Fa la impressió que a alguns autors els preocupa menys la veritat dels fets que no pas la seva vanitat, els seus interessos particulars o, simplement, el fet de procurar diversió a lectors ignorants".

Gulliver, durant una vida que l'ha dut de les travessies transoceàniques al conreu final del jardí de casa, s'ha anat desencantant. Quan torni a casa i s'acostumi lentament a no veure la seva dona o els altres éssers humans com a fastigosos yahoos, haurà de fer un exercici per tal de tolerar-se ell mateix: "De tant en tant, contemplaré la meua imatge en un mirall per, si és possible, amb el temps, habitudar-me a tolerar la visió de l'ésser humà".

Una lupa per veure la gent de Lil·liput. Un telescopi per contemplar els habitants de Brobdignac. Per als humans, però, un simple mirall.